

Fokus & Forum

- *Dialog mellem læserne og forfatterne*

Økonomistyringen har sejret ad h' til.

Vi har behov for en bredere debat om, hvad styring og lederskab kan være i et mangfoldigt samfund under opbrud og stærk forvandling.

Dette tidsskrift "Økonomistyring & Informatik" (Ø&I) har i en menneskealder arbejdet på at skabe en nærværende debat i Skandinavien om, hvad lederskab og styringsteknologi kan være i et demokratisk samfund. Det vil vi fortsat kæmpe for, men nu med et endnu tydeligere menneske- og samfundsperspektiv.

Konkurrencestaten har udfordret vores demokratiske frihed

Med den globale samfundsudvikling, vi har set over de seneste 30 år, har kravene og betingelserne for styring og lederskab ændret sig radikalt. Konkurrencestatens markedsøkonomiske samfundssyn og det deraf afledede præstations- og produktionsorienterede syn på menneskers arbejds- og privatliv bygger på en ensidig rationel, funktionalistisk og materialistisk opfattelse af samfundets værdiskabelse. F.eks. har vi i den offentlige sektor siden 1980'erne udviklet et centralistisk og økonomibaseret styringsregime, der under betegnelsen "New Public Management" har ført til et tællesystem med omfattende målinger af medarbejdernes præstationer, omkostningsforbrug og om muligt opnåede serviceeffekter. Dette finansielle kontrolsystem har legitimeret et overbureaukrati, som har resulteret i et enormt og stort set uundgåeligt produktivitetstab, der møder stor modstand blandt producenterne. Trods mange reformforsøg på afbureaukratisering er præstationsmålingerne blot øget med negative konsekvenser for medarbejdernes produktivitet og motivation. De seneste års påtvungne digitalisering har yderligere øget medarbejdernes administrative belastning. Denne uheldige udvikling er befordret af en centralistisk magtstruktur, der kun har ringe blik for de sociale og menneskelige konsekvenser. Vi må konstatere, at økonomistyringen har haft negative effekter for samfundets produktivitet, organisatoriske funktionalitet og borgernes oplevede demokratiske frihed.

Den ensidige teknokratisering har reduceret borgernes relationer

En anden og mere skjult side af den fortsat ensidige styringsbelastning ligger i omdannelsen af samfundet til et gennemsyret og dehumant teknokrati, som har ændret borgernes selvopfattelse og menneske- og samfundssyn. Vi ser en tiltagende asocial og aggressiv ændring af borgernes identitet, hvor man ofte ser andre mennesker som konkurrenter og værdiløse, hvis de ikke er en del af ens egen klike. Vi taler f.eks. om et splittet samfund i åndeligt forfald, hvor ansvaret for fællesskabet og respekten for næsten og demokratiet er på retur. Den skandinaviske samfundsmodel, som vi lovpriste for blot 10 år siden, er i dag svær at få øje på. Vi oplever i stigende grad en øget fremmedgørelse og afstand mellem top og bund og mellem politikerne og borgerne. Nogle kalder det for "politikerlede". Man kan spore en synlig aggressivitet overalt i samfundet, nok fordi stadig flere mennesker føler sig som tabere, tilsidesat og ekskluderet som følge af den større økonomiske, ressourcemæssige og kompetencemæssige ulighed. Dette har betydet en afdemokratisering af fællesskabets værdier, hvor vælgerne overalt i den vestlige verden er på vej mod yderfløjene og foretrækker magtfulde ledere, som fremturer med deres populistiske løsninger. Den øgede specialisering og teknokratisering af arbejdsudbuddet, kompetencekravene og uddannelsessystemet har resulteret i, at flere mennesker er uden fast tilknytning til jobmarkedet og fællesskabet. Den frie bevægelighed af arbejdskraft i EU og det øgede indvandringspres har ført til et hårdt og kynisk arbejdsmarked med flere daglejere og løst ansatte med ofte urimelige lønvilkår. Set ud fra et økonomisk nytteperspektiv vil det øgede udbud af billig arbejdskraft måske nok på kort sigt kunne føre til en begrænset økonomisk vækst, men set i forhold til samfundets sammenhængskraft, demokrati og sociale stabilitet kan denne udvikling og ensidige optimering føre til en øget splittelse, opbrud, med flere konflikter og social uro. Verden er på mange måder præget af større politisk usikkerhed. Vi er på vej mod en materialistisk samfundskultur præget af nationalisme, totalitarisme og racisme, som på mange måder minder om 1930'erne. Disse tendenser har en tilbøjelighed til at blive spredt sig på tværs af grænserne, ligesom vi har set det i tidligere krisetider.

Den ensidige økonomiske vækststræben har skabt alvorlige problemer for kloden og klimaet

Sidst men ikke mindst har den ensidige og øgede stræben efter økonomisk vækst, konkurrenceskabelse, jagt på materiel velfærd og øget forbrug bidraget til et markant pres på klodens og naturens ressourcer. Den tiltagende forurening og de globale klimaproblemer er faktorer, som økonomistyringens vækst- og produktionslogik stadig kun i ringe grad har taget

med i sine politiske overvejelser, præstationsmål og kalkulationer. Bæredygtighed gælder således ikke kun vores sociale relationer og værdier, men også vort forhold til naturen og klodens fremtidige overlevelsesmuligheder og dermed konsekvenserne for menneskers eksistens og levevilkår.

Det er interessant at bemærke, at økonomistyring og digitalisering i dag både i teori og i praksis kun i ringe grad inddrager de alternative effekter og konsekvenser, der ligger udenfor de traditionelle økonomiske og målbare vækstsmål. Ganske vist har nogle pionervirksomheder forsøgt sig med andre værdiopgørelser og bundlinjer end den traditionelle finansmodel. Man har f.eks. talt om den tredobbelte bundlinje. Heri indgår udover den økonomiske værdiskala i form af overskud og afkast også mål for den sociale og menneskelige trivsel og den økologiske og miljømæssige bæredygtighed. Disse alternative værdisyn er naturligvis yderst relevante, men vi må konstatere, at det er meget sparsomt, hvad disse lokale forsøg med andre værdiopgørelser er blevet til udover nogle begrænsede sporadiske forsøg uden større samfundseffekt. De er ofte primært styret ud fra populistiske og politiske public relations hensyn i forhold til finansmarkedet. De tages heller ikke alvorligt i den skandinaviske lederskabsdebat. De indgår heller ikke i de politiske overvejelser om nye præstationsmål, som f.eks. er oppe til debat i de aktuelle politiske drøftelser om reformer af fremtidens offentlige styring og ledelse. Denne prioritering afspejler til fulde det dominerende økonomistyringsregime, der stadig præger ledelsesdebatten i de skandinaviske samfund.

Det er derfor oplagt og samfundsmæssigt nødvendigt, at vi prioriterer ideerne om at anskue økonomistyringens resultat- og præstationsmålinger i et bredere politisk, socialt, menneskeværdigt og samfundsskabende perspektiv. Dette er en af grundene til, at vi har udvidet og tilpasset Ø&I's faglige profil med henblik på at intensivere den kritiske og konstruktivistiske ledelsesdebat ude i samfundet.

En tiltrængt fornyelse af den skandinaviske samfundsmodel

Den globale politiske udvikling i verden er præget af opløsningstendenser, der går i en modsat retning end den, som vi hidtil har kæmpet for i Norden. Store lande som USA, Kina og Rusland og med dem en række af deres medløbere er på vej mod regimer, præget af nationalisme, populisme, afdemokratisering, totalitarisme etc. Der bruges flere magtdemonstrationer, der på verdensplan øger frygten for konflikter, konfrontationer og krige. Det internationale samarbejde mellem staterne, som har præget perioden efter 2. verdenskrig, er i de sidste 5 år sat på stand-by. Der er

derfor brug for en ny demokratisk verdensorden præget af politisk og kulturelt samarbejde til erstatning for den materialistiske og teknologiske konkurrence. Hvis det skal lykkes at skabe en sådan demokratisk verdensorden, har de nordiske lande et potentiale til efterligning qua deres historisk skabte ligheder og relationer. Vi bygger samfundet på en række fælles menneskesyn, religiøse værdier, fælles sprog, demokratiske livssyn, fælles opfattelser af magtens fordeling, synet på samfundslederskabet, videndannelse, og kulturskabelse etc. Styrken ligger netop i, at de nordiske lande har udviklet og bevaret et socialt fællesskab qua deres indbyrdes relationer og samspil. Den skandinaviske samfundsmodel nyder stadig en international anerkendelse på trods af de forskelle, som er opstået i samspillet med det globale samfund.

Hvis den skandinaviske samfundsmodel fortsat skal kunne markere en fælles ideologisk styrke i forhold til den globale markedsmodel, må dens humanistiske værdier gøres mere synlige og markeres på verdensplan. Dette er især vigtigt i en tid, hvor det internationale samfund har stadig sværere ved at spille sammen såvel politisk, kulturelt, socialt og institutionelt.

Den skandinaviske model for samfundslederskab bør derfor relanceres og gentænkes på ny set i lyset af en verden præget af opbrud, konkurrence og kaos. Der er her ikke brug for en ny konkurrencemodel.

I midten af 2000-tallet udarbejdede Nordisk Råd en omfattende rapport om de nordiske værdier og deres betydning. Der er i dag behov for en fornyelse og tilpasning af modellen i en tid, hvor verdens topledere, f.eks. Trump og Putin, har gjort, hvad de kan, for at nedbryde tilliden til de internationale samarbejdsinstitutioner, såsom FN, EU og NATO. Målet hermed er at skabe politisk usikkerhed og kaos til egen fordel.

Derfor er et vidensamarbejde på tværs af de nordiske lande med henblik på udbredelse af de fælles internationale samfunds- og lederskabsværdier særligt nødvendigt i dag. Værdierne har ændret sig betydeligt siden 2000. Det er et vigtigt mål at styrke debatten om det skandinaviske samfundslederskab på tværs af de nordiske lande.

Preben Melander